

У. П. Саўко

МЕТОДЫКА НАВУЧАННЯ САЧЫНЕННЮ

Сачыненне – гэта самастойнае звязнае выказванне вучнямі сваіх думак, пачуццяў, разважанняў, меркаванняў на пэўную тэму. У параўнанні з пераказам сачыненне больш складаны від працы, таму што патрабуе ад школьнікаў стварэння ўласнага (у поўным сэнсе гэтага слова) тэксту пэўнага стылю і жанру. Сачыненне характарызуецца творчым падыходам да раскрыцця тэмы, з’яўляецца сродкам самавыражэння асобы вучня, яго жыццёвай пазіцыі, унутранага свету. Праца над сачыненнем развівае ў школьнікаў уменне назіраць, асэнсоўваць, даваць ацэнку ўбачанаму, выказваць уражанні аб прачытаным ці пачутым, разважаць, даказваць, супастаўляць і параўноўваць прадметы і з’явы, абагульняць і інш. Сачыненне таксама дае магчымасць меркаваць пра веданне вучнямі фактычнага матэрыялу, пра іх уменне карыстацца моўнымі сродкамі ў пэўнай сітуацыі зносін.

Школьныя сачыненні адрозніваюцца вялікай разнастайнасцю. Яны класіфікуюцца ў залежнасці ад:

- 1) мэты правядзення (навучальныя і кантрольныя);
- 2) месца выканання (класныя і домапінныя);
- 3) крыніцы атрымання інфармацыі (на аснове вопыту і асабістых назіранняў вучняў, па карціне, на літаратурныя і вольныя тэмы і інш.);
- 4) тыпу тэксту (апаўданне, апісанне, разважанне, апаўданне з элементамі апісання ці разважання і інш.);
- 5) аб’ёму (разгорнутыя і мініяцюры);
- 6) жанру (апаўданне водгук, нататка, праблемны артыкул і інш.);
- 7) ускладненасці дадатковым заданнем (з лексічным, граматычным заданнем, па заданым пачатку, па апошніх радках і інш.).

Праца над сачыненнем дазваляе выпрацоўваць у вучняў такія камунікатыўна-маўленчыя ўменні, як:

- уменне разумець тэму, асэнсоўваць яе межы і паслядоўнаць раскрыцця;
- уменне збіраць і сістэматызаваць матэрыял для сачынення;
- уменне планаваць выказванне і будаваць яго ў адпаведнасці з планам;
- уменне ствараць выказванне ў канкрэтным стылі і жанры;
- уменне выказваць свае думкі правільна, у адпаведнасці з нормамі літаратурнай мовы, задачамі выказвання і асаблівасцямі маўленчай сітуацыі;
- уменне знаходзіць у тэксце памылкі і недахопы, удасканалваць напісанае.

У тэорыі методыкі і школьнай практыцы вядомы розныя спосабы падрыхтоўкі да сачынення: збор і сістэматызацыя матэрыялу, састаўленне плана, разгрупаваная па часе лексіка-стылістычная падрыхтоўка, аналіз тэксту-ўзору і інш.

Збор матэрыялу да сачынення можа адбывацца па-рознаму, гэта залежыць ад таго, якое сачыненне неабходна будзе напісаць вучням. Напрыклад, можна праводзіць мэтанакіраваныя назіранні (за прыродай, жывёламі, прадметамі і з’явамі рэчаіснасці, знешнасцю і паводзінамі людзей і інш.) і рабіць неабходныя запісы, фіксаваць ключавыя словы і выразы ў час аналізу карціны, пазначаць часткі тэксту, якія змяшчаюць патрэбную інфармацыю, і інш.

Сабраны матэрыял неабходна ўпарадкаваць, сістэматызаваць – гэта значыць выбраць з яго тое, што будзе дарэчы пры раскрыцці тэмы і асноўнай думкі сачынення; згрупаваць матэрыял па асобных пытаннях (пунктах плана), устанавіць сувязь паміж часткамі і размясціць іх ў неабходным парадку.

Састаўленне плана – надзвычай пашыраны спосаб падрыхтоўкі да сачынення. Ён дапамагае вучням асэнсаваць змест будучага тэксту, яго структуру, фарміруе ўменне выказваць думкі ў неабходнай паслядоўнасці. Аднак, як сведчыць практыка, школьнікі не заўсёды ўмеюць складаць план, нават калі ведаюць, пра што будуць пісаць. Фарміраванне адпаведнага ўмення можа адбывацца з дапамогай практыкаванняў, у якіх патрабуецца: а) скласці план тэксту-узору; б) дапоўніць план пэўнымі пунктамі; в) знайсці ў плане тыя пункты, якія не адпавядаюць тэме сачынення; г) прааналізаваць некалькі планаў на адну і тую ж тэму і вызначыць, які з іх лепшы і чаму, і інш.

Існуюць розныя меркаванні наконт таго, калі трэба пачынаць складаць план будучага выказвання. Прыблізны план пажадана скласці адразу пасля аналізу, асэнсавання тэмы сачынення, больш дэталёвы і структурна вывераны – у працэсе сістэматызацыі сабранага матэрыялу.

Разгрупаваная лексіка-стылістычная падрыхтоўка да сачынення праводзіцца на ўроках, якія папярэднічаюць яго напісанню. Школьнікам можна прапаноўваць заданні на тлумачэнне ці ўдакладненне лексічнага значэння ключавых слоў, пабудову з імі словазлучэнняў і сказаў на канкрэтную тэму, актуалізацыю ведаў пра асаблівасці і моўныя сродкі пэўнага стылю маўлення і інш.

Дастаткова эфектыўным спосабам падрыхтоўкі да сачынення з’яўляецца аналіз тэксту-узору. Як правіла, у якасці такіх тэкстаў выкарыстоўваюць урыўкі з мастацкіх ці публіцыстычных твораў, а таксама ўзоры раней напісаных іншымі вучнямі сачыненняў на тую ж ці блізкую тэму. Аналіз пазітыўнага тэксту-узору дазваляе школьнікам зразумець, пра што яны павінны пісаць у сачыненні, да якога тэксту ім неабходна імкнуцца. У працэсе ж аналізу негатыўнага (з пэўнымі недакладнасцямі ці памылкамі) тэксту высвятляецца, ці адпавядае змест тэксту яго тэме, ці ў патрэбнай паслядоўнасці яна раскрыта, якія моўныя сродкі пры гэтым былі выкарыстаны і інш.

На ўроках беларускай мовы практыкуюцца сачыненні розных відаў. Кожны з іх мае сваю спецыфіку і вызначаецца асаблівасцямі ў методыцы правядзення.

Сачыненне па карціне – традыцыйны від працы па развіцці звязнага маўлення школьнікаў. Яно, як правіла, праводзіцца на спецыяльных уроках. Выніковасць працы ў значнай ступені залежыць ад самой карціны (рэпрадукцыі), якая павінна быць высокамастацкай па выкананні, з выразным, зразумелым сюжэтам, нескладанай кампазіцыяй, адпавядаць па змесце ўзроставым інтарэсам вучняў.

Калі праца па карціне ў пачатковай школе была арганізавана правільна, то вучні прыходзяць ў 5 клас з некаторымі ўменнямі аналізу твора жывапісу: яны ўмеюць “чытаць” карціну з ярка выражаным сюжэтам, могуць правільна апісваць знешнасць і дзеянні герояў, адлюстраваных на палатне, перадаваць элементарныя апісанні прыроды. Аднак уменні гэтыя нетрывалыя, самастойна аналізаваць карціну вучні яшчэ не могуць, ім патрэбна дапамога настаўніка.

У школьнай практыцы выкарыстоўваюцца два віды сачыненняў па карціне: апісанне карціны і складанне апавядання на аснове карціны.

У першым выпадку ад вучняў патрабуецца апісаць толькі тое, што адлюстравана на палатне. У другім – карціна з’яўляецца асновай для пабудовы апавядання на пэўную тэму: тое, што ў ёй адлюстравана, складае частку тэксту, які трэба стварыць школьнікам.

Структура ўрока правядзення сачынення-апісання карціны можа быць наступная:

I. Паведамленне тэмы і мэты ўрока.

Правільна падабраная карціна (рэпрадукцыя) і метадычна абгрунтаваная праца дазваляюць настаўніку вырашаць цэлы комплекс вучэбных задач. Акрамя асноўнай з іх (фарміраванне ўмення правільна і паслядоўна перадаваць змест твора жывапісу, ствараць тэкст, у аснове якога ляжыць аналіз карціны), на ўроку заўсёды вырашаюцца і іншыя (прыватныя) мэты, звязаныя з тым ўменнямі і навыкамі, якія будуць фарміравацца ці ўдасканалюцца ў працэсе падрыхтоўкі і напісання сачынення: уменне вызначаць тэму карціны, яе кампазіцыю, мастацкія дэталі, ідэйную задуму аўтара, будоваць план, выкарыстоўваць пэўныя граматычныя формы і канструкцыі пры пабудове тэксту, удасканалюць напісанае і інш.

II. Падрыхтоўка вучняў да ўспрымання твора жывапісу.

На гэтым этапе ўрока вучням можна паведаміць некаторыя звесткі пра жывапіс: што такое жывапіс, чым ён адрозніваецца ад іншых відаў мастацтва, узгадаць прозвішчы вядомых мастакоў і інш. Такое паведамленне пашырае агульны круггляд школьнікаў, абуджае ў іх цікавасць да жывапісу як віду мастацтва.

III. Уступнае слова настаўніка.

Ва ўступным слове настаўнік паведамляе вучням кароткія звесткі пра аўтара карціны, пра гісторыю яе стварэння, пра тыя падзеі ці факты, якія пакладзены ў аснову твора. Уступнае слова займае невялікі прамежак часу і садзейнічае падрыхтоўцы школьнікаў да ўспрымання зместу карціны.

IV. Гутарка па карціне (аналіз карціны).

Гутарка будзеца ў форме пытанняў-адказаў, прычым ад школьнікаў неабходна дабівацца поўных, змястоўных адказаў. У час гутаркі высвятляюцца тэма карціны, кампазіцыя, мастацкія сродкі, з дапамогай якіх аўтар выразіў асноўную ідэю твора.

Затым звяртаецца ўвага на тое, што мастак паказаў на буйным, сярэднім і далёкім планах, якія колеры і тоны пераважаюць, і інш. Як правіла, ў канцы гутаркі высвятляюцца адносіны аўтара да таго, што ён перадаў на палатне, а таксама гаворыцца пры тых пачуцці, якія выклікае карціна.

Настаўнік павінен імкнуцца фармуляваць пытанні так, каб ў іх была падказка, якая дапамагла б прыгожа і вобразна апісаць мастацкае палатно.

Для збору матэрыялу ў час аналізу карціны можна запаўняць наступную табліцу:

	Буйны план	Сярэдні план	Дальні план
Што адлюстравана			
Якія колеры пераважаюць			
Суадносіны святла-ценю			
Настрой, пачуцці, якія выклікае карціна			

V. Лексіка-стылістычная праца.

Лексіка-стылістычная праца праводзіцца для таго, каб дапамагчы школьнікам прыгожа і вобразна апісаць карціну, пазбегнуць пры пабудове тэксту моўных недахопаў. Яна можа спалучацца з гутаркай па змесце мастацкага твора. На гэтым этапе адбываецца ўдакладненне сэнсу вядомых слоў і выразў і тлумачэнне лексічнага значэння невядомых, падбор сінонімаў (*мастацкі – ..., карціна – ..., намалюваў – ...*), эпітэтаў і інш.

VI. Складанне плана сачынення.

У малодшых класах сярэдняй школы план пажадана састаўляць калектыўна, выкарыстоўваючы наступную табліцу:

План	Апорныя словы	Сродкі маўленчай выразнасці

Матэрыял для табліцы вучні падбіраюць самі ў час гутаркі па карціне.

VII. Арфаграфічная праца.

Арфаграфічная праца праводзіцца на тым моўным матэрыяле, які будзе выкарыстаны ў сачыненні. Гэта, напрыклад, можа быць:

- напісанне на дошцы слоў з арфаграмамі, якія школьнікі яшчэ не вывучалі;
- арфаграфічны разбор слоў, запісаных у табліцы;

- слоўнікавы дыктант;
- арфаграфічны разбор слоў з цяжкімі арфаграмамі;
- устаўка прапушчаных літар у словы, запісаныя на дошцы, і інш.

VIII. Пунктуацыйная праца.

З мэтай папярэджання пунктуацыйных памылак можна прапанаваць вучням узнавіць правілы пастаноўкі знакаў прыпынку ў тых сінтаксічных канструкцыях, якія з найбольшай верагоднасцю могуць быць выкарыстаны ў сачыненні, і праілюстраваць правілы прыкладамі, складзенымі на аснове зместу карціны.

IX. Вуснае сачыненне.

На гэтым этапе ўрока адзін з вучняў перадае змест карціны ў адпаведнасці са складзеным планам і запісамі, зробленымі ў табліцах.

X. Падрыхтоўка першага (чарнавога) варыянта сачынення.

XI. Аналіз і рэдагаванне чарнавікоў.

XII. Напісанне выніковага варыянта сачынення.

Сістэма працы па навучанню школьнікаў традыцыйным відам сачыненняў дастаткова поўна распрацавана ў методыцы выкладання мовы (В. А. Дабрамыслаў, Т. А. Ладыжанская, Л. П. Падгайскі, Ю. С. Пічугоў, М. Г. Яленскі і інш.). Менш распрацавана (асабліва ў беларускай метадычнай навуцы) пытанне **навучання школьнікаў пабудове выказванняў у пэўным жанры**. Аднак у сучаснай праграме па беларускай мове ўсё большае значэнне надаецца выпрацоўцы ўменняў ствараць тэксты ў пэўным жанры, таму гэтая праблема патрабуе больш дэталёвага асвятлення.

Ж а н р м а ў л е н н я – гэта разнавіднасць тэкстаў, якая вызначаецца маўленчай сітуацыяй, існуе ў межах таго ці іншага функцыянальнага стылю і мае адносна ўстойлівыя зместавыя, кампазіцыйныя і лінгвастылістычныя асаблівасці.¹ Сутнасць гэтага тэрміна вучні ўсведамляюць практычным шляхам у працэсе знаёмства з тымі разнавіднасцямі жанраў маўлення, якія прадугледжаны для вывучэння ў школе.

Як вынікае з азначэння паняцця “жанр маўлення”, жанраўтваральнымі фактарамі з’яўляюцца маўленчая сітуацыя, зместавыя, кампазіцыйныя і лінгвастылістычныя асаблівасці выказвання.

З паняццем “маўленчая сітуацыя” школьнікі павінны пазнаёміцца пры вывучэнні функцыянальных стыляў, а пры рабоце над жанрамі ўвага звяртаецца на сферу выкарыстання пэўнага жанру і асноўную мэту выказвання.

У працэсе аналізу зместавых асаблівасцей жанру на ўроках беларускай мовы (у адрозненне ад урокаў літаратуры) разглядаецца не канкрэтны змест пэўнага тэксту, а тыповыя яго рысы, агульныя законы перадачы сэнсу, уласцівыя гэтаму віду тэкстаў.

¹ Николаенко Г. И. Теоретико-методические основы обучения жанрам речи на уроках русского языка в средней школе. – Мн., 2001. – С. 16.

Пры знаёмстве з кампазіцыйнымі асаблівасцямі жанраў размова павінна ісці аб агульнай кампазіцыйнай схеме, характэрнай для той ці іншай жанравай разнавіднасці, пра спецыфічнасць кампазіцыі розных жанраў.

Пры разглядзе лінгвастылістычных асаблівасцей жанраў увага вучняў засяроджваецца на моўных сродках, характэрных як для таго стылю, да якога адносіцца жанр, так і непасрэдна для гэтага жанру.

Сістэма работы па навучанні школьнікаў стварэнню тэкстаў у пэўным жанры павінна прадугледжваць наступныя этапы: 1) азнаямленне з жанрам у працэсе аналізу адпаведнага тэксту; 2) падрыхтоўку да пабудовы выказванняў у дадзеным жанры; 3) стварэнне ўласных выказванняў у вызначаным жанры.

На першым этапе навучання кожны жанр разглядаецца ў наступнай паслядоўнасці: а) асаблівасці зместу; б) асаблівасці кампазіцыі; в) лінгвастылістычныя прыметы.

На другім этапе адбываецца падрыхтоўка вучняў да стварэння тэкстаў у тым жанры, які вывучаецца. Школьнікам можна прапанаваць заданні на рэдагаванне тэкстаў, стварэнне выказванняў па малюнку, па дадзеным пачатку, падрабязны пераказ тэксту з захаваннем яго жанравых асаблівасцей, сістэматызацыю і абагульненне вывучанага пра жанр і г. д. На гэтым этапе адбываецца фарміраванне тых прыватных уменняў (збіраць матэрыял, структурыраваць змест, падбіраць моўныя сродкі, уласцівыя пэўнаму жанру, і інш.), якія з'яўляюцца неад'ёмнай часткай комплекснага ўмення прадугледжваць тэксты розных жанраў маўлення.

На трэцім этапе вучні ствараюць уласныя тэксты ў пэўным жанры. Праца можа адбывацца як на ўроку, так і дома, таму што школьнікі тэарэтычна і практычна да гэта падрыхтаваны.

Праілюструем гэтую сістэму працы на прыкладзе навучання школьнікаў стварэнню выказванняў у жанры нататкі.

Вядома, што ў праграме па беларускай мове для сярэдняй школы рэкамендуецца ў 6 класе напісанне нататкі ў газету пра ўдзел вучняў у азеляненні школьнай тэрыторыі, вуліцы, двара, у 7 – нататкі пра дыспут “Каго можна назваць сапраўдным сябрам”. Аднак, на наш погляд, вывучэнне гэтага жанру пажадана праводзіць комплексна ў адным (сёмым) класе на працягу 3 – 4 урокаў. Гэта дазволіць школьнікам атрымаць цэласнае ўяўленне пра нататку як жанр, замацаваць тэарэтычныя веды і сфарміраваць неабходныя ўменні пабудовы тэкстаў у жанры нататкі. Сістэма працы павінна прадугледжваць: 1) азнаямленне вучняў з нататкай як жанрам: асаблівасцямі яе зместу, кампазіцыі і моўнага афармлення; 2) аналіз, рэдагаванне і трансфармацыю тэкстаў адпаведнага жанру; 3) самастойнае напісанне сямікласнікамі нататкі.

Азнаямленне з нататкай мэтазгодна пачаць з узнаўлення ведаў вучняў пра публіцыстычны стыль, яго асаблівасці, сферу ўжывання. Затым школьнікам паведамляецца, што ўяўляе сабой нататка як жанр публіцыстыкі. На наступным этапе ўрока ў працэсе аналізу канкрэтных тэкстаў адбываецца знаёмства сямікласнікаў з асаблівасцямі зместу нататкі. Для гэтага можна

прапанаваць адказаць на такія пытанні: 1. Які па аб'ёму тэкст нататкі? 2. Ці можна ў нататцы знайсці адказы на наступныя пытанні: што, калі і дзе адбылося? 3. Як, падрабязна ці сцісла, выкладаецца матэрыял? 4. Як суадносяцца час выхаду газеты і час, пра які ідзе гаворка ў нататцы? У выніку школьнікі павінны ўсвядоміць, што нататка – гэта невялікае паведамленне ў публіцыстычным стылі пра падзею (ці факт) з жыцця, у якім аўтар гаворыць, што адбылося (ці адбудзецца), дзе, калі, з кім, па якой прычыне. Асноўныя асаблівасці зместу нататкі – дакладнасць інфармацыі, яе навізна, сцісласць і праўдзівасць паведамлення.

Для замацавання ведаў вучняў пра асаблівасці зместу нататкі можна выкарыстаць наступныя заданні: а) знайдзіце ў нататцы адказы на асноўныя пытанні жанру (што, калі і дзе адбылося?); б) дакажыце, што прапанаваны тэкст з'яўляецца нататкай, і інш.

Далей на прыкладзе канкрэтных тэкстаў неабходна пазнаёміць вучняў з відамі нататкі. Безумоўна, няма неабходнасці паведамляць пра ўсе разнавіднасці гэтага жанру, дастаткова ахарактарызаваць толькі тыя, якія сустракаюцца найбольш часта: хранікальнае паведамленне, стандартную і пашыраную нататкі. У выніку вучні ўсвядомяць, што хранікальнае паведамленне – гэта невялікі па аб'ёму тэкст без падрабязнасцей, дэталю, які адлюстроўвае сутнасць факта. Нататкі гэтага віду ахопліваюць вялікую колькасць падзей, таму на старонках перыядычнага друку часта даюцца без загаловаў, пад агульнай рубрыкай тыпу “Толькі факт”, “Навіны з Гомельшчыны” і інш. Стандартная нататка – паведамленне ў 10 – 30 радкоў, якое заўсёды мае назву і раскрывае навіну ў агульных рысах. У пашыранай (дэталізаванай) нататцы даецца дастаткова падрабязнае апісанне пэўнай падзеі. Тут можа быць не толькі інфармацыя, але і каментарый аўтара.

Пасля азнаямлення з відамі нататак неабходна перайсці да аналізу іх кампазіцыі. Увага школьнікаў засяроджваецца на тым, што нататкі розных відаў маюць розную будову. Так, у стандартнай і пашыранай нататках існуюць зачын і асноўная частка. У зачыне лаканічна і дакладна паведамляецца пра падзею, факт, звычайна даюцца адказы на пытанні, дзе, калі і што адбылося ці адбудзецца. У асноўнай частцы больш падрабязна, чым у зачыне, даецца апісанне самой падзеі. Тут аўтар адказвае не толькі на асноўныя, але і на дадатковыя пытанні (з кім адбылося, па якой прычыне, як адбылося?). У пашыранай нататцы, акрамя зачыну і асноўнай часткі, могуць быць і вывады, якія звычайна змяшчаюць уласныя меркаванні аўтара, яго погляды на падзею, факт. Хранікальнае ж паведамленне не мае ні зачыну, ні вывадаў.

Замацаванню ведаў вучняў пра кампазіцыю нататкі будуць садзейнічаць практыкаванні з наступнымі заданнямі:

1. Прачытайце нататкі. З якіх структурных частак яны складаюцца?
2. Прачытайце нататкі і вызначце, у якіх тэкстах адсутнічаюць уступ, вывады. У якіх нататках ёсць усе структурныя часткі?
3. Складзіце план пашыранай нататкі. Дайце тэксту заглавак.

Далей неабходна пазнаёміць школьнікаў з асноўнымі моўнымі асаблівасцямі нататкі як жанру публіцыстыкі. Гэта можна зрабіць з дапамогай розных метадаў: паведамлення настаўніка, гутаркі ў спалучэнні з аналізам канкрэтных тэкстаў і інш. У выніку вучні павінны зразумець, што для нататкі характэрна маналагічная форма паведамлення ад трэцяй асобы. Тут дамінуе агульнаўжывальная, стылістычна нейтральная лексіка, адсутнічаюць эмацыянальна афарбаваныя словы, рэдка ўжываюцца вобразныя сродкі мовы. У нататцы шырока выкарыстоўваюцца назоўнікі, дамінуюць займеннікі трэцяй асобы, дзеясловы ў форме трэцяй асобы і безасабовыя дзеясловы, але адсутнічаюць займеннікі першай асобы і дзеясловы ў форме першай асобы. У тэкстах гэтага жанру часта сустракаюцца аднародныя і адасобленыя члены сказа, пабочныя і ўстаўныя канструкцыі, якія дапамагаюць паведаміць у адным сказе пра некалькі падзей, і г.д.

На наступным этапе навучання адбываецца замацаванне ведаў пра нататку як жанр публіцыстычнага стылю, фарміруюцца ўменні аналізаваць тэксты, адрозніваць нататку ад іншых жанраў публіцыстыкі (напрыклад, праблемнага артыкула, ліста ў рэдакцыю), рэдагаваць тэксты, трансфармаваць адзін від нататкі ў другі. Для гэтага можна выкарыстаць наступныя практыкаванні і заданні:

1. Прачытайце нататкі, вызначце іх віды. Абгрунтуйце сваю думку.
2. Прачытайце тэксты. У якім з іх паведамляецца пра падзею, а ў якім аўтар разважае над праблемай? Ці можна абодва тэксты аднесці да жанру нататкі?
3. Вызначце, ці з'яўляюцца тэксты нататкамі. Абгрунтуйце сваю думку.
4. Уявіце сябе дыктарам радыё і выразна прачытайце наступны тэкст. Вызначце, да якога віду нататкі ён належыць.
5. Прачытайце тэкст. Якія недахопы ў змесце і моўным афармленні трэба выправіць каб атрымалася нататка?
6. Трансфармуйце прапанаваныя тэксты ў хронікальныя нататкі.

Пасля вывучэння нататкі як жанру маўлення вучням прапануецца (у якасці дамашняга задання) напісаць нататку пра падзеі школьнага жыцця або жыцця горада (вескі), рэспублікі, прычым гэта можа быць цыкл хронікальных нататак, стандартная або пашыраная нататка.

Пасля праверкі творчых прац настаўнікам праводзіцца (пры неабходнасці) іх аналіз і рэдагаванне вучнямі ўласных нататак, што дазваляе ажыццявіць выніковую карэкціроўку ведаў і ўменняў, якія набылі сямікласнікі на працягу вывучэння тэмы.

Як паказвае практыка работы, менавіта такое вывучэнне тэмы “Нататка як адзін з інфармацыйных жанраў публіцыстычнага стылю” забяспечвае разуменне школьнікамі асаблівасцей зместу, кампазіцыі, моўнага афармлення нататкі і фарміраванне ў вучняў камунікатыўна-маўленчых уменняў, неабходных для стварэння тэкстаў у гэтым жанры .

Літаратура

1. *Лаўрэль Л.* Водгук на апавяданне як жанр // Роднае слова. – 1992, № 10. – С. 12 – 14.
2. Методические указания к факультативному курсу «Теория и практика сочинений разных жанров» (8 – 9 классы) / Сост. Т. А. Ладыженская, Т. С. Зепалова. – М., 1990.
3. *Николаенко Г. И.* Теоретико-методические основы обучения жанрам речи на уроках русского языка в средней школе. – Мн., 2001.
4. *Петрович В. Г.* Как надо писать сочинения. – М., 1998.
5. *Пичугов Ю. С.* Обучение сочинениям на свободную тему. – М., 1986.
6. *Савко И. Э.* Изучение жанров речи на уроках русского языка в средней школе // Лекции по актуальным вопросам методики преподавания русского и белорусского языка: Пособие для студентов филологических факультетов вузов. – Мн., 2003. – С. 53 – 60.
7. *Саўко У. П.* Водгук і рэцэнзія як жанры школьнага сачынення // Актуальныя пытанні беларускай лінгвістыкі: Зборнік навуковых артыкулаў. – Мн., 2002. – С. 154 – 156.
8. *Туркевіч В.* Сачыненне-рэцэнзія // Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1991, № 6. – С. 13 – 15.
9. *Яленкі М. Г.* Развіццё вуснай мовы вучняў: 4 – 6 класы. – Мн., 1985.
10. *Яленкі М. Г.* Сачыненне па карціне ў 5 – 8 класах // Народная асвета. – 1984, № 7. – С. 54 – 58.